

RÁB RIGGÁT SUOMA BEALES

RÁB

Válga-
prográmma

Riikkabeaivevágat 2011

RÁB riggát Suoma beales

Buresbirgejupmi lea riggodat. Háldit kultuvrralaččat riggát Suoma, mii lea huksejuvvon mánggalágánvuhtii ja gudnejahttimii ja mii dáhkida buresbirgejumi buohkaide. Háldit lasi bargosajiid ja eanet stuorruma vai sáhttit ovddidit davviriikkalaš buresbirgejumi servodaga. Háldit riggát luonddu ja ráidnasit birrasa. Riggodat lea go sáhttá vuojadit gesiid ráinnas Nuortamearas. Ealli suomaruottelašvuohta lea guovttegielat Suoma dáhkáduš. Buorit máhtut vieris gielain ja viiddes dábálaš čuvgehus leat riggodahkan olles min riikii.

I

RÁB hálida guoddit ovddasvástádusa das, ahte oažžut almmolaš ekonomijja dássededdui. Dát galgá dáhpuhuvvat čuovvovaš guovtti riikkabeivviid baji áigge, ja deaddu galgá leat boahte bajis. Vásttuheapme lea diktit čuovvovaš ahkebuolvva noadđádit olles stuorru stáhtavealggi iežas hárduid nala. Danin lea aivve vealtameahttun riepmat ráhkaduslaš doaibmabijuide ja geahčadit kritihkalaččat buot goluid ja boađuid. Dárbbahit bidjosiid, mat nannejit stuorruma ja bajidit barggolašvuođa. Ránes ekonomijja galgá bissehuvvot.

II

RÁB hálida dáhkidit buresdoaimbi ja servodaga gokčevaš bálvalusaid buohkaide – mánáide, bearrašiid ja agáiduvviide. Gielddaid bálvalanbuvttadusa galgá beavttálmahttit. RÁB geahččá, ahte dárbbahit stáhtaoasusortnega oppalašođastusa dáhkidit dan, ahte gielddaid olbmot ožžot bálvalusa ja ahte gielddat doibmet bures.

III

RÁB váikkuha dan beales, ahte Suoma skuvlavuogádat Ovdaskuvlla rájes gitta allaskuvlla rádjái lea buorrešlájat ja čuvgejeadji. Min gilvonákca vuodđuduvvá dasa. Skuvlla rolla, mii guoddá kultuvrra ja duddjo iešdovddu, lea mávssolaš riikkamet

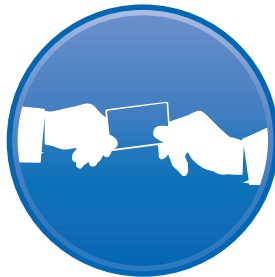
ealli guovttegielalašvuhtii. Skuvla lea maid dásseárvosaš, demokráhtalašja dásseveardásaš servodaga vuodđu. Buoredásat skuvlejupmi lea buresbirgejumi eaktu. Suopma dárbbaha álbmotgielaid doaibmaprogramma ja lohpadus dakkáris galgá čállojuvot čuovvovaš ráđđehusprogrammii.

IV

RÁB geahččá, ahte fitnodatdoaimba buktá barggu ja ahte bargu buktá buresbirgejumi. Earenoamážit mikrofitnodagain smávva ja gaskastuora fitnodagain lea potentiála duddjot ođđa bargosajiid. Fitnodaga, mii ii leat listejuvvon börsii, juogadas galgá ain speadjalastit fitnodatolbmo riskaváldima. Ekonomalaš menestumis ii galgga ránggut. Kultuvrras ja duddjojeaddji ekonomijas lea servodatlaš mearkašupmi, mii stuorru.

V

RÁB oaidná Davviriikkaid Suoma riikkaidgaskasaš ovttasbarggu lunddolaš vuodđun EU:s nugo muđuidnai. Lea dárbu čielga davviriikkalaš agendii. Ovttasbargu sáhttá ain nannejuvvot kultur-, biras-, bealuštan-, ekonomijja- ja skuvlengažaldagain. Davviriikkaid ekonomijjat ráhkadit ovttas máilmmi logádin stuorimus ekonomijja, mii addá earenoamáš vejolašvuođa ovddidit oktasaš beroštumiid máilmmiviidosaččat.

Suopma eallá doajáhagas. Dáhpalaš ahkeráhkadus, almmolaš sektora ráhkadusnuppástus- ja beavttálmahttindárbu, fitnodeallima ođđasitortniiduvvan, máilmmi bargosajiid ođđajuohku ja ođđa ekonomalaš guovddážiid gárganeapmi hástalit ipmárdusamet das, maid buresbirgenservodat dárkkuha.

Ekonomiijapolitihka ulbmilin galgá leat ealasis Suopma, mii ávkkuha buohkaid. Dán ulmila joksama várás dárbbahuvvojit ovddasvástaduslašvuohta, guhkesáigásašvuohta ja ođđa čovdosat. Earenoamážit ferte dorvvastit stáhta guhkes áigodaga boađuid, ja danin mii galgat ráhkadit ođđa bargosajiid. Alit barggolašvuohtadássi unnida stáhta goluid noađi. Go loktet barggolašvuohtadási, de sáhttit maid duddjot eanet buresbirgejumi buohkaide.

Háldit

- ahte bargan lea álohii gánnáhahtti, ja danin eat hálit čavget vearovulus dinesa
- vuolidit buot dinesluohkáid marginálavearrodási eanemusat 50 prosentii
- vuolidit vuolimus dinesluohkáid vearuhusa
- vuolidit searvvušvearrovuođu 26 proseanttas 24 prosentii
- loktet oaiveopmodatvearu 28 proseanttas 30 prosentii
- sihkkarastit, ahte fitnodagaid, mat eai leat listejuvvon börsii, juogadasvearuhus speadjalastá fitnodatolbmo riskaváldima
- ovddidit oasusseastima ja luoitit luovos eanemusat 1000 euro juogadasdinesiid vearuin
- loktet árvolassivearrodásiid ja -proseantadásiid 1-2 proseantaovttadagain válgabaji áigge ja kompensereet ruđahemiide golaheami vearuid loktema váikkuhusaid
- sealluhit visteloanaid reantogeahpádusaid
- gárgehit ruovttudoallogeahpádusa
- guođđit oktasaččat ávkkálaš doaimma vearuhusa olggobeallái
- álggahit stáhta ja gielddaid sihke bargi- ja bargoaddiorganisašuvnnaid oktasaš prográmma, man ulbmilin lea olbmuid barganáiggi guhkideapmi ja loaktima lassáneapmi bargosajiin
- gárgehit barggu almmolaš sektoras nu ahte atnit giellalasiid ja bálkkašanortnegiid, mat lasihit motivašuvnna
- beavttálmahttit bargogaskkusteami váldegottálaš portálasiidduid bakte, vai bargoohccit ja rabas bargosajit deaivvadit, sihke duddjodettiin soddjilis ja eahpebyrokráhtalaš čovdosiid, mat dáhkidit dan, ahte barggohemiin gánnáha váldit barggu vuostá
- sihkkarastit bargovuđot sisafárrema bakte, ahte Suomas lea dár bahassii bargovuoibmi
- dáhkidit bargiide ovttahatolbmo vejolašvuodaid guhkidit aktiivvalaččat ámmáhis bargama, omd. nu ahte sidjiide fálllojuvvo oasseáiggealáhat, ja nu ahte lágas váldjuvvo eret mearriduvvon ealáhatagi bajimus ráđji
- dárkkistit ealáhatlágaid ja oalgeboaduid vearuhusa, vai bargit movttáskit oassálastit bargoeallimii maid dan manjel go báhcet ealáhahkii
- joatkit seammabáلكávuoda prográmma ollašuhttima
- dahkat duohtan plánejuvvon váhnenfriddjaođastusa veaháš gerddiid 6+6+6 málle mielde ja juohkit málle goasttádusaid buot bargoaddiid gaskka
- buoridit ámmátbargiid ja fitnodatolbmuid sihke sin bearašlahtuid sosiáladorvvu nu ahte rievdadit barggohisvuohta- ja buohcandorvvu
- suovvat priváhta ámmátbargiid eará fitnodatolbmuid ládje geahpidit vearuhusas mánáideaset dikšungoluid
- lasihit oasseáiggenávccalaš bargiid vejolašvuodaid bargat
- vuoruhit almmolaš fitnodatadoarjagiid nu ahte dat oidet stuorru fitnodagaid ja innovašuvnnaid gávppálažžan šaddama

RÁB gáhtte buresbirgejumi, mii vuodđuduvvá olmmoš- ja solidáruvuhtii ja mii seammas fállá dorvvolaš individuála čovdosiid sierralágán dárbbuide. Buresbirgejupmi duddjojuvvo ovttasráđiid almmolaš sektora, goalmmat sektora, fitnodatdoaimma ja riikkavulošdoaimma gaskka. Go álbmot agáiduvvá ja ain unnit oassi olbmui leat dinesbarggus, de ferte sosiála- ja dearvvašvuhtasektora ođasnuhttit. Riikkavuloš ferte leat bálvalusaid guovddázis ja nd. ovta luŋkka prinsihppa galgá čuvvojuvvot ja ovddiduvvot nu guhkás go vejolaš. Boahteáigge dikšun- ja fuolahusvuogádat galgá duddjojuvvot dál. Bargu, mii eastá nuoraid eretduvdáseami, lea jáhkehahti nuoraidpolitihka buhttemeahttun oassi. Váhnenfriddjaortnega gárgheheapmi galgá jotkojuvvot.

Hálidit

- čuozihit resurssaid bargui, mii ovddida agáiduvvan olbmuid fysihkalaš doaibmannávccaid ja dearvvašvuoda
- váikkuhit dasa, ahte juohkehaš sáhtta orrut ruovttus nu guhká go hálida, nu ahte bidjat dárbahassii resurssaid ruovttubálvalussii ja ruovttubuohtedikšumii
- atnit diehtoservodaga bálvalusaid ja tehnikkalaš veahkkeneavvuid agáiduvvan olbmuid ja lihkadaneasttálaččaid veahkeheapmái
- váikkuhit dasa, ahte oažžut boares olbmuid várás lága, mii dáhkida vuoigatvuoda dikšui ja bálvalussii ruota- ja suomagillii
- váikkuhit dasa, ahte oapmehasdivššariid buhtadus sirdása Áel: a máksima várás ja ahte sidjiide dáhkiduvvo vuodđobuhtadus orrunbáikkis beroškeahtta, sihke sihkarastit, ahte buhtadus lea dinesvearuhusa vuollásaš ja addá vuoigatvuoda ealáhakkii
- gárgehit earenoamáš ealáhatolbmuid eallingolloindeaksa, mii buorebut čuovvu goasttádusgárganeami
- duddjot ođđa bálvalanvugiid, omd. elektrovnnalaš oktasašbálvalanbáikki riikkavuložiidda
- dáhkidit buohkaide vuodđodorvvu ja jávkadit sierra doarjavugiid gaskasaš goallostemiid, dego mánáidruđa ja birgenláhkedoarjagiid gaskavuoda goallosteami, vai sierra doarjaortnegat eai doaimmale daid dárkkuhusa vuostá
- dorvvastit ruhtadeami doaibmaprográmmii, man ulbmilin lea geahpidit nissoniidda čuohtti veahkaválddi
- dorvvastit nuoraid bargobájiid ruhtadeami ja viiddidit ohcci nuoraidbarggu buot gielddaide

Suoma alladásat skuvlavuogádat lea min gilvonávcca vuodđu. Vuodđoskuvlejupmi lea maid dásseárvosaš, demokrátalaš ja dásseveardásaš servodaga vuodđun. Dábálaš čuvgejeadji skuvla lea RÁB:ái váimmu ášši. Skuvlla kultuvrra guoddi ja iešdovddu duddjojeadji rolla lea guovddášdagaldat ealli ruotagielatvuhtii ja riikkamet guovttagielatvuhtii. Buorre ruotagielat skuvlejupmi galgá danin dáhkiduvvot buot skuvladásiin. Alladásat skuvlejupmi ii leat eaktu dušše riikkamet buresbirgejupmái, muhto maiddái riikkaidgaskasaš gilvonákca. RÁB doallá gitta dábálaš čuvgejeadji skuvllas, mii addá dásseveardásaš evvttuid buohkaide ja mii maid bálvala mánáid sierralágán dárbbuid ja beroštumiid čuožahagaid. Kultuvrra servodatlaš rolla lassána geažos áigge, maiddái buresbirgenpolitihka oassin. Kultursektora ja duddjojeadji ekonomii ja oiddolaš gárganeapmái ferte oažžut joatkaga.

Háldit

- bidjat álbmotgielaid doaibmaprográmma čuovvovaš ráđđehusprográmma sisa
- viiddidit beaivedivššu ja skuvllaid giellalávgunoaimma
- ahte gielaid oahpahus álggahuvvo árrat, daningo giella ja kultuvra hukseba šalddiid. Danin daidda ferte láchit eambo saji skuvllas.
- čuozihit resurssaid skuvllaideamet ohppiifuolahussii nu ahte buoridit eastadeaddji ovttasbarggu, mii ovddida dearvvašvuoda ja rasttilda rájiid
- viiddidit skuvllaid resurssaid čuoziheami oahppat fitnodatvuodas
- resurserejuvvon ja ealasis logahagaid. Guovlologahagat sáhtále leat čoaiddus
- geasuhit Supmii allagit skuvlejuvvon olbmuid
- joatkit ámmátinstitušvnnaid resurssaid gárgeheami ja dáhkidit viiddes ruotagiel oahppofálaldaga
- doarjut luomos čuvgehusbarggu ja dan bidjosa riikkavulošoaimma buorin
- dáhkidit nuvttá oahpu buot dásiin
- nannet allaskuvllaid vuodđoruhtadeami
- buoridit allaskuvllaid stuđeantabagadallama
- čatnat oahppodoarjaga eallingoloindeksii
- váikkuhit dasa, ahte ruotagiel oahpahussii leat gielddain ruotagielat hálddahusovttadagat
- joatkit almmolaš ruđaid čuoziheami kultuvrii ja duddjojeadji ekonomii
- buoridit dáiddáriid birgenláhkevejolašvuodaid
- sihkkarastit ruhtaspeallomonopola boahtteáiggi ja atnit dan buktagiid duššebeari riikkavulošservodaga doarjumii
- dorvvastit ruotagielat álggohasskuvlejumi

RÁB hálida boahhteáigge oaidnit buresdoaibmi servodatráhkadusa olles riikkas ja gielddaid bastit fállat gieldda orruide ollásit dohkálaš bálvalusaid. Gielda- ja bálvalanráhkadusođastus boahotá joatkahuvvat. Lea dehálaš dorvvastit gielddaid doaibmannávccaid vuhtii válddedettiin dan, ahte gielddat leat sierralágánat. Gielddaid iešstivrema galgá gudnejahttit. RÁB hálida leat mielde duddjome nu bures doaibmi ráhkadusaid ja gielddaid go vejolaš. Milloseappot rušppi go soappi.

Háldit

- dorvvastit gieldda orruid vuodđobálvalusaid ja earenoamážit buori boaresolbmuid fuolahusa maiddá doaresbealde gielddaid stáhtaosasortnega oppalašodastusain
- dáhkidit bálvalusaid sihke ruotagillii ja suomagillii guovttegielat gielddain sihke sihkarastit, ahte boahtteáiggenai leat gielddat, maid hálddahusgiellan lea ruotagiella
- váldit atnui hálddahusa ja bálvalusaid oktilaš ja oktiiheivolaš diehto- ja kommunikašuvdnateknihkalaš čovdosiid
- váikkuhit dasa, ahte Helssega guovlu lea iehčanas gielddaid ráhkadan metropola
- vuodđudit sierra háhkanlávdegotti oaivegávpotguovllu ruotagielat sosiála- ja dearvvašvuohtafuolahussii
- duddjot guovllu alimus stivrra, mii sáhtta earret eará dikšut Helssega guovllu gielddaid johtalusgažaldagaid, birasplánema, lávvaráhkadeami ja oktasaš ealáhuspolitihka
- ahte boahtteáigge ain stuoert oassi johtalusas johtá ruovderáti mielde
- dáhkidit, ahte suolviidodagaid johtalus dikšojuvvo áššáigulleaš ja doaibmi fearggaiguin ja kontáktafatnasiiguin
- doarjut čuovgafiiberkábfierpmi viiddideami sulluin ja doaresbeal báikkiin
- dorvvastit YLE servodatlaš bálvalanbargguid ja dáhkidit dárbbalaš návccaid dan ruotagielat doibmii
- váikkuhit dasa, ahte oba borramušgálvosektora ráhkadan álbmotlaš biebmostrategiija ollašuohttojuvvo
- nannet geavaheddiid rolla borramušgálvogollosis ja ovddidit lagašbiepmu ja geavaheddiid didolašvuođa lasiheami
- doarjut ekologalaš gilvima doaibmanvejolašvuođaid ja buktagiid márkanaštimma
- čuovvut dárkket energijavearuhusa čavgema čuovvumušaid šaddovisteekonomiijai, vai suorggi doaibmaneavttut eai heajuduvvo
- dorvvastit náhkkebuvtadusa boahtteáiggi guovlluguovdasaččat dehálaš ealáhussan, mas lea stuora barggu addi váikkuhus
- dorvvastit ámmátguolástusa boahtteáiggi Suomas. Guollešaddadanlágádusain lea stuora mearkkašupmi ruovttueatnan guoli oazžumii ja dat leat dehálaš fitnodagat sulluin
- joatkit dikšunguolástusa doarjaga Nuortameara ekologalaš dásseattu buorideami várás ja geahpidit fosfor- ja hávkkabázahusaid Nuortamerrii

Davviriikkalaš ovttasbargu lea Suoma riikkaidgaskasaš doaimma lunddolaš vuolggačuokkis EU:s nugo muđuidnai. Davviriikkat galget gievrudit rollaset Nuortamearraguovllu aktiivvalaš oassebeallin birasdiđolašvuođa lasiheamis ja energijabeaktilis čovdosiidda resurssaid čuoziheamis. Davviriikkat sáhttet dáinna lágiin gárganit birasustitlaš čovdosiid máhttinguovddážin ja šaddat dehálaš riikkaidgaskasaš dahkkin dán stuorru suorggis.

Ekonomalaš kriisa lea geahččaladdan Eurohpa oktilašvuođa. Euro ja oba uniovnna boahpteáiggi dorvvasteami várás dárbbahuvvo ovttaiduvvama lasiheapmi, ii geahpideapmi. Boađusin lea vel eambbo ovttaiduvvan Eurohpa. Lea dehálaš, ahte lahttoriikkaid ekonomijja ožžojuvvo dássedeđui ja danin dárbbahuvvo EU:a stuorrun- ja barggolašvuoltastrategijja Eurohpa 2020.

Háidit

- lasihit davviriikkalaš ovttasbarggu olgoriikkapolitihtkas ja dorvo- ja ovddidanveahkkepolitihtkas sihke koordineret davviriikkalaš ovddidanveahki
- čiekŋjudit ovttasbarggu sisafárrengažaldagain ja váikkuhit dasa, ahte ovttá Davviriikkain mieđihan orodanlohpi dohkkehuvvo buot Davviriikkain
- ollašuhttit Nuortameara birasprográmma ja EU:a guovlluguovdasaš Nuortamearrastrategiija
- váikkuhit dasa, ahte oažžut viiddes, riikkaidgaskasaš ja juridiikkalašččat čadni dálkkádatsoahpamuša
- dahkat birasteknologiijas álbmotlaš, diehtointensiiva stuorrunsuorggi
- váikkuhit dasa, ahte ovddidanveahkkeruđat (ulbmilin 0,7 proseantta bruttoálbmotbuktagis jahkái 2015 rádjái) mannet njuolga gefiide ja veahki dárbbaheddjiide ja ahte ovddidanveahkki ii addojuvvo obanassiige riikkaide, mat systemáhtalašččat rihkkot olmmošvuoigatvuodaid
- deattuhit demokratiija ja olmmošrivttiid Suoma olgoriikka- ja ovddidanveahkkepolitihtkas ja ráhkadit álbmotlaš olmmošrivttiid doaibmaprográmma
- ahte ráfi huksen dás duohkonai gullá Suoma riikkaidgaskasaš doaimma oassin ja ahte nissonolbmot váldojuvvojit mielde ráfi huksema buot muttuide
- váikkuhit dasa, ahte ILO soahpamuš álgoálbmogiid, daid joavkkus sápmelašččaid, rivttiin nannejuvvo ja dohkkehuvvo buot ártkalaš guovllu riikkain, maiddái Suomas.
- váikkuhit dasa, ahte čuovvovaš ráđđehus joatká dáláš ráđđehusa álggahan sisafárreiddjiid ja báhtareiddjiid ruovttuiduhttima gárgehanbarggu
- ahte min vuostáiváldin báhtareaddjemearri livččii gorálaš daidda vejolašvuodaid, mat mis leat guoddit ovddasvástádusamet máilmmiviidosas báhtareaddjebuncaraggás. Suopma bastá váldit vuostá eanet báhtareiddjiid.
- dahkat mearrádusaid, mat dorvvastit jáhkehahtti bealuštusa, mii vuodđuduvvá almmolaš vearjogeatnegasvuhtii ja diktáseabbo riikkaidgaskasaš ovttasbargui

RÁB RIGGÁT SUOMA BEALES

RÁB

www.sfp.fi

www.rikkaampi.fi

sfp rkp

